

Motion till riksdagen 2008/09:Fö218

av **Eva Selin Lindgren och Sven Bergström (c)**

Forskning om svenskt kärnkraftsavfall

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka säkerheten kring Sveriges slutförvar av kärnkraftsavfall genom att inrätta ett programområde inom ett statligt forskningsorgan.

Motivering

Frågan om slutförvaring av kärnkraftens avfall anses av många bedömare vara den viktigaste frågan som 2000-talets regering och riksdag har att ta ställning till. Anledningen till detta är både att avfallet innehåller stora mängder av radioaktivt material som inte får komma ut i naturen och skada människors hälsa eller ekosystemen och att det innehåller kärnvapenmaterial i form av framför allt reaktorplutonium som efter kemisk separation kan användas i kärnvapen.

Förvaringen av kärnkraftsavfallet kräver tider på 100 000 år eller mer, långt utöver de 50 till 100 år som var och en av oss medborgare i dag tror sig kunna överblicka. Om 100 000 år har flera istider förflutit, klimatet har troligen ändrats dramatiskt flera gånger, och vem vet om människor eller länder som Sverige finns kvar.

Från och med slutet av 1900-talet har ett antal viktiga principer, mål och konventioner slagits fast i vårt land och även i EU och FN till skydd för jordens levande varelser och naturresurserna. Många mål och principer har även inkluderats i svensk lagstiftning, t.ex. i miljöbalken. Detta innebär att den slutförvaringsmetod som väljs måste prövas enligt miljöbalken.

Men eftersom kärnkraftsavfallet också innehåller reaktorplutonium med ca 70 % av de klyvbara isotoperna plutonium-239 och plutonium-241 kommer kärnkraftens avfall även att vara en säkerhetsfråga under minst 100 000 år. Det måste därför underkastas säkerhetsåtgärder så att det inte på några villkor

ska kunna komma på avvägar under de 100 000 åren eller därefter. Det får varken stjälas eller läcka ut i omgivningen.

Hanteringen av kärnkraftsavfallet är därför en ödesfråga för mänskligheten. När man på 1970- och 80-talen diskuterade hur man bäst skulle göra sig av med det farliga avfallet kom ett antal fantasifulla förslag fram: Man kunde t.ex. skicka ut det i världsrymden, begrava det på botten i oceanernas djupaste områden m.m. Men förslagen visade sig vara både kostsamma och ogenomförbara. I Sverige tog vi beslutet att det bästa sättet var att ta hand om det i geologiska förvar under egen kontroll. I den s.k. villkorslagen (1977:140) restes krav på att nya kärnkraftverk endast fick tillkomma om reaktorinnehavarna kunde visa att man hade en helt säker metod för slutlig förvaring och ett tillförlitligt förvar i bra berg. Det visade sig svårt att finna lämpliga berg och befolkningen i många delar av landet vägrade att släppa fram provborringar till sina berg, bl.a. på Kynnefjäll i Bohuslän. 1984 ersattes villkorslagen av kärntekniklagen (1983:3) som senare kompletterats vid flera tillfällen.

1995 etablerades Kärnavfallsfonden för att säkra finansieringen av de framtida kostnaderna för att hantera och slutförvara kärnavfall och rivning av kärnkraftverk. Detta omfattar även statens kostnader för att komplettera forsknings- och utvecklingsverksamheten och dess kostnader för övervakning och kontroll av slutförvaret. Fonden fylls på med en avgift per kWh producerad kärnkraftsel och betalas in av kärnkraftsindustrin. Detta följer i stora drag principen om att förorenaren och den som äger problemen ska betala (PPP-principen).

Men att förorenaren betalar ska inte blandas ihop med att förorenaren ska ha mandat att besluta om vilken forskning som behövs och vilka forskare som ska engageras.

Forskningen om hantering och förvaring av kärnavfallet har hittills styrts av kärnkraftsindustrins avfallsbolag Svensk kärnbränslehantering AB, SKB. De har lanserat en metod för hur det högaktiva avfallet ska slutförvaras, den s.k. KBS-metoden. Den senaste utformningen, KBS-3, presenterades 1983 och har under ett antal decennier byggt på samma koncept med inneslutning i kopparkapslar, omgivna av bentonitlera och lagring i berg. De båda kärnkraftskommunerna Östhammar och Oskarshamn har valts ut som lämpliga lagringsplatser. Detta har i praktiken inneburit att industrin själv väljer ut vilken forskning som ska utföras och vilka metoder som ska användas. Kritiska forskare får få eller inga forskningsanslag, och SKB:s forskare arbetar huvudsakligen inom de etablerade nätverken av kärntekniker såväl nationellt som internationellt. Detta står i strid med hur forskning kring viktiga samhällsproblem normalt sker, där det är en särskild poäng att oberoende forskare – utan bindningar till verksamheten – utvecklar metoder och kritiskt granskar sina forskarkolleger och deras forskningsresultat. Regeringens forskningsminister har ibland uttalat att han anser att forskningen ska stå fri från politiskt inflytande, vilket är lätt att instämma i. Men den utformning som kärnavfallsforskningen fått kännetecknas inte av frihet från politiskt inflytande. Enligt kärntekniklagen ska regeringen vart

tredje år godkänna industrins forskningsprogram för kärnavfallshantering, vilket kan vara rimligt med tanke på avfallsfrågans stora betydelse.

Men industrins kärnavfallsforskning måste kompletteras med mångvetenskaplig forskning från oberoende forskare genom stöd från statliga forskningsråd.

Annan viktig forskning i Sverige inom t.ex. medicin, IT, fordonsteknik, bioteknik, national- och företagsekonomi, infrastruktursystem, historia, naturresurser, miljö, psykologi, språk och pedagogik m.fl. ämnen görs i ett bredare perspektiv som utöver egenintressenternas forskning även engagerar universitet och högskolor som självständiga myndigheter. Dessutom finns forskningsstöd hos strategiska forskningsstiftelser och ett antal statligt finansierade forskningsråd. Här råder i allmänhet en stor konkurrens om forskningsmedlen och en öppen dialog. De i forskningsrådskommittéerna ingående bedömarna av forskningsansökningar kontrolleras noga med avseende på jäv och egenintressen.

Inom kärnavfallsområdet och relaterade strålsäkerhetsområden har den nya Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) enligt uppgift ett forskningsanslag på 40 miljoner kronor för tredje och fjärde kvartalet 2008. Detta anslag kan dock endast täcka en ringa del av den forskning som kärnavfallsproblematiken skulle behöva eftersom också annan strålsäkerhetsforskning ska beaktas inom SSM. Forskning kring bergmekanik, geologi, materialteknik, leror, jord, vattenrörelser i undermarken, korrosion, mänskligt felhandlande, risk och säkerhet vid långvarig övervakning och samhällsutveckling under varierande ekonomiska, politiska och naturgivna förhållanden behöver också stimuleras och tillämpas på kärnavfallsområdet.

Vi anser därför att ett nytt forskningsprogram inom kärnavfallsområdet bör etableras under något av våra nationella forskningsråd, t.ex. Vinnova. Medel bör tas ur Kärnavfallsfonden, och forskningen behöver komma till stånd så snart som möjligt. Det finns idag ett antal omdebatterade frågor inom KBS-3-projektet. Dit hör t.ex. frågan om väteförspridning av kopparkapslarna, bentonitlerans egenskaper, krav på bergets kvalitet och även frågan om avfallet bäst förvaras i berggrum på det djupa SKB-föreslår eller om de "djupa borrhål" som bl.a. miljörelsen förespråkar är lämpligare med tanke på det överblickbara tidsperspektivet och de två huvudfrågorna om läckage av radioaktivitet till miljön samt riskerna för tillgrepp av kärnvapenmaterial. Enligt vår mening är det frågor som dessa som måste ges en mer fullständig belysning och utsättas för oberoende forskning innan riksdagen har tillräckligt underlag för beslut i frågan om hur kärnavfallet ska förvaras.

Stockholm den 25 september 2008

Eva Selin Lindgren (c)

Sven Bergström (c)